

САЧЕНКО С.І.

кандидат економічних наук, доцент

ДОМТРАК Л.М.

здобувач другого (магістерського) рівня

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

НЕОБОРОТНІ АКТИВИ ЯК ЕКОНОМІЧНА ТА ОБЛІКОВА КАТЕГОРІЯ

Разом із розвитком економічної науки і бухгалтерського обліку відбувалося формування поняття «необоротні активи». Це поняття можна вважати похідним від категорії «капітал», яку вивчали такі творці економічної теорії як Дж. Кларк, К. Маркс, А. Маршалл, У. Петті, Д. Рікардо, П. Самуельсон, Ж.Б. Сей, А. Сміт, І. Фішер. Вони дотримувалися таких підходів [4]:

- капітал – є засобами виробництва, виробничим устаткуванням (Кларк Дж.Б);
- капітал – є один із факторів виробництва (А. Маршалл, Ж.Б. Сей);
- капітал – є накопиченою працею, втіленою у знаряддях виробництва, нематеріальних цінностях, знаннях, навичках і здібностях людини (К. Маркс, А. Сміт).

Проведене у [6] дослідження свідчить, що у економічній теорії для позначення поняття «необоротні активи» застосовувалися і інші категорії. Ними є: майно (нематеріальне, рухоме, нерухоме), нерухомість, засоби праці, економічні, технічні, нематеріальні, капітальні ресурси, основні виробничі фонди, продуктивні фонди, капітальні блага, капітальні активи, постійний капітал. У радянський період розвитку економіки нематеріальні активи як такі не існували, тому необоротні активи носили назву основних засобів, чи основних фондів, особливістю яких була матеріально-речова форма. При цьому наголошувалося на їх довгостроковому використанні, здатності зношуватися протягом строку використання, який є більшим, ніж один рік.

Огляд літературних джерел свідчить про відсутність загальновизнаного розуміння сутності категорії «необоротні активи». Одна група науковців вважає необоротні активи майновими цінностями підприємства, інша – матеріальними і нематеріальними ресурсами.

Проведений А. Смітом та К. Маркс поділ капіталу на основний і оборотний можна вважати схожим на поділ активів на необоротні та оборотні з огляду на такі критерії як: період обороту або відтворення капіталу; різний характер обороту складових частин капіталу та спосіб перенесення вартості на продукт; джерело отримання доходу. З огляду на це велика кількість авторів [1] називають необоротні активи основним капіталом, який включає матеріальні, нематеріальні, фінансові та інші активи. У той час С.Ф.Голов вважає, що таке групування активів довгострокового використання є не зовсім коректним, бо фінансові активи можуть бути як матеріальними, так і нематеріальними [3].

На некоректність назви «необоротні активи» стосовно до тих об'єктів, які вони об'єднують вказують багато вітчизняних науковців. Зокрема, М.В. Півторак вважає за доцільне назвати ці активи основними, відповідно до класичного принципу поділу капіталу на основний і оборотний бо єдиним необоротним активом є земля. Всі інші активи перебувають в обороті, однак швидкість їх обороту є різною [8]. Цю ідею підтримують і інші науковці. Зокрема, Л.Г. Ловінська запропонувала замінити поняття «необоротні активи» на більш доречний термін «довгострокові активи» [5].

У іноземній економічній та обліковій практиці для визначення дефініції «необоротні активи» використовують різні терміни, одною із причин цього є особливості перекладу з різних мов. Зокрема, у перекладі з англійської мови необоротні активи називають фіксованими активами (fixed assets), довгостроковими активами (longterm assets) або non-current assets (необоротними активами). У Швейцарії у балансі необоротні активи відображені

у групі – основні засоби; у Росії – виокремлені у групу позаоборотних активів, які включають нематеріальні активи, основні засоби, доходні вкладення у матеріальні цінності; у Німеччині – входять до складу основного капіталу і фінансових активів; у країнах англо-американської групи – є довгостроковими активами, до яких належать основні засоби, нематеріальні активи, інвестиції, фонди та інші активи; у Естонії – входять до складу основного (основні засоби), морального (нематеріальні активи) та ресурсного капіталів (природні багатства) [2].

Варто зазначити, що в іноземній обліковій практиці часто відсутній об'єднуючий термін, а подаються окремі складові довгострокових активів: основні засоби, нематеріальні активи тощо.

До складу нормативно-правових актів, які регламентують облік необоротних активів відносять П(С)БО 7 «Основні засоби», та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», МСБО 16 «Основні засоби» та МСБО 38 «Нематеріальні активи», П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», проте в них відсутнє визначення поняття необоротних активів, а надається визначення окремих їх складових.

Відсутнє визначення необоротних активів і в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів [12], Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку нематеріальних активів [11]).

Наявні визначення не відображають сутність категорії «необоротні активи» у повній мірі, незважаючи на те, що її вважають однією з найбільш важливих і широко вживаних (табл.1).

Таблиця 1

Економічна сутність категорії «необоротні активи» у вітчизняних нормативно-правових актах

Джерело	Визначення
П(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [7]	Необоротні активи – усі активи, що не є оборотними
Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України [9]	Необоротні активи – основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи
Положення про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства [13]	Необоротні активи – матеріальні та нематеріальні ресурси, які закріплюються за підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління і забезпечують провадження його основної діяльності та термін корисної експлуатації яких становить більше одного року або операційного циклу, якщо він більший, ніж рік

Приведені різне тлумачення терміну «необоротні активи» не дозволяють обрати один та вважати його достовірним, але робить можливим на підставі узагальнення визначити спільні ознаки та встановити певні базові критерії зарахування активів до складу необоротних. Ними є: перебування у власності підприємства, належність до категорії «майно» та «капітал», довгострокове застосування (більше одного року або одного операційного циклу, корисне використання у діяльності підприємства тощо.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия. К.: «Ника-Центр», 2003. 480 с.
2. Гавриловський О.С., Сташенко Ю.В. Поняття «необоротні активи» в обліковій практиці. Глобальні та національні проблеми економіки, 2017. Вип.19. С.498-502. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/96.pdf> (дата звернення 18.08.2020).

3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. К., 2007. 522 с.
4. Корнійчук Л.Я. Історія економічної думки: навч. посіб. / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко [та ін.]. К.: Фенікс, 1996. 416 с.
5. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 256 с.
6. Мичак Н. О. Сутність необоротних активів, утримуваних для продажу: облікова та економічна точки зору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип.15. Ч.2. С. 14-20. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/5.pdf (дата звернення 01.08.2020).*
7. Національний стандарт оцінки 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р.№ 1440.Дата оновлення 31.03.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.08.2020).
8. Півторак М.В. Облік основних засобів у рибному господарстві: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2006. 19 с.
9. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України. Постанова Національного банку України від 20.12.2005 № 480. Дата оновлення 13.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06#Text> (дата звернення 08.06.2020).
10. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України. Постанова Національного банку України від 20.12.2005 № 480. Дата оновлення 13.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06#Text> (дата звернення 08.06.2020).
11. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку нематеріальних активів. Наказ міністерства фінансів України від 16.11.2009р. № 1327. Дата оновлення 14.01.2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MF09109?ed=2013_12_30 (дата звернення 08.06.2020).
12. Про затвердження Методичних рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів. Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561. Дата оновлення 14.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text> (дата звернення 15.08.2020).
13. Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства : наказ Фонду державного майна України № 1954 від 29 грудня 2010року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11#Text> (дата звернення 10.07.2020).